

VERTOOG OVER DE VRIJWILLIGE SLAVERNIJ

Étienne de La Boétie

VERTOOG
— *over de* —
VRIJWILLIGE
SLAVERNIJ

Auteurs   Étienne de La Boétie
Originele titel: Discours de la servitude volontaire
Publicatiejaar: 1576
Vertaling & Cover: Uitgeverij Zachte Steen
ISBN   978-90-837128-4-0
NUR   730

© Uitgeverij Zachte Steen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

Vertoog over de vrijwillige slavernij

---

*‘Het is niet goed dat er meerdere meesters zijn;
Laat er één meester, één koning zijn.’*

Zo spreekt Odysseus zijn publiek toe bij Homerus. Hij had het bij die eerste zin moeten laten:

‘Het is niet goed dat er meerdere meesters zijn...’

Beter had hij het niet kunnen uitdrukken. Maar in plaats van redelijkerwijs te beargumenteren dat de heerschappij van velen onmogelijk goed kan zijn, aangezien de macht van één persoon al hard en onredelijk wordt zodra hij zich meester noemt, voegde hij daar juist het tegenovergestelde aan toe:

‘Laat er één meester, één koning zijn.’

Wellicht moeten we Odysseus verontschuldigen, omdat hij dergelijke taal op dat moment misschien nodig had om de opstand van het leger te sussen. Ik geloof dat hij zijn woorden destijds meer op de omstandigheden dan op de waarheid afstemde.¹ In wezen is het echter bijzonder ongelukkig om onderworpen te zijn aan een meester van wie je nooit zeker kunt weten of hij goed of slecht is; het ligt immers altijd in zijn macht om slecht te zijn wanneer hij dat wil. En hoe meer meesters, des te ongelukkiger men is. Een discussie over de veelbesproken vraag of er een betere vorm van openbaar bestuur is dan de monarchie, acht ik hier niet op zijn plek. Sterker nog: alvorens te betwisten welke plek de

monarchie precies in de rangorde van bestuursvormen inneemt, zou ik eerst willen weten of ze daar überhaupt wel in thuishoort. Het is immers moeilijk te geloven dat er iets 'openbaars' is aan een regering waarin alles aan één persoon toebehoort. Maar laten we deze vraag voor een andere keer bewaren; ze verdient immers een aparte behandeling. Of beter gezegd: ze zou allerlei politieke twisten uitlokken.

Voor nu wil ik slechts begrijpen hoe het mogelijk is dat zoveel mensen, dorpen, steden en naties één enkele tiran verdragen: een tiran die geen andere macht heeft dan de macht die zij hem zelf geven; die hen niet meer schade kan toebrengen dan zij bereid zijn te verdragen; en die hen geen enkel leed kan berokkenen, tenzij zij liever lijden dan hem te weerstaan. Het is werkelijk verbazingwekkend, en tegelijkertijd zo alledaags, dat het eerder bedroevend dan verwonderlijk is om te zien hoe miljoenen mensen ellendig dienen met hun hoofd gebogen onder het juk. En niet omdat zij door overmacht worden gedwongen, maar omdat zij naar het schijnt door de naam van slechts één man betoverd en verblind worden: een man wiens macht zij niet hoeven te vrezen omdat hij alleen is, en wiens kwaliteiten zij niet hoeven te beminnen omdat hij hen wreed en onmenselijk behandelt. Wij mensen zijn nu eenmaal zo zwak dat wij dikwijls aan geweld moeten gehoorzamen; we moeten tijd winnen, want we kunnen niet altijd de sterkste zijn. Dus wanneer een natie door oorlogsgeweld gedwongen wordt om één persoon te dienen, zoals de stad Athene destijds onder de dertig tirannen,² moeten we ons daar niet over verbazen, maar enkel het ongeluk betreuren. Of liever nog: laten we er ons niet over verbazen, noch het beklagen, maar het onheil geduldig dragen en hopen op betere tijden.

Alledaagse vriendschappen vormen een essentieel onderdeel van onze menselijke natuur; het is niet meer dan redelijk om deugdzaamheid te waarderen, goede daden te erkennen, dankbaar te zijn voor het goede dat we hebben ontvangen en — ten koste

van onszelf — bij te dragen aan het respect en het welzijn van iemand die we graag mogen en die dat ook verdient. Wanneer de inwoners van een land een groot man hebben gevonden die hen met vooruitziendheid beschermt, met moed verdedigt en zorgvuldig bestuurt, en zij er vervolgens aan gewend raken hem te gehoorzamen en hem zozeer vertrouwen dat zij hem bepaalde privileges toekennen, dan weet ik echter niet of dat wel zo verstandig is. Hij wordt immers weggehaald van een plek waar hij het goed doet om hem te verheffen naar een positie waar hij kwaad zou kunnen doen. Zeker is wel dat er geen kwade opzet te bespeuren valt in het feit dat men geen onheil vreest van iemand van wie men tot dusver louter goeds heeft ondervonden.

Maar mijn hemel! Wat is dat nou? Hoe moeten we dat noemen? Wat is dat voor ongeluk, wat voor een ellendige ondeugd, om zo oneindig veel mensen te zien die niet alleen gehoorzamen, maar *dienen*; die niet geregeerd worden, maar getiranniseerd; die geen eigen bezit hebben, geen familie, vrouw of kinderen, en die zelfs niet over hun eigen leven beschikken! Zij ondergaan plunderingen, losbandigheid en wreedheden — niet door toedoen van een leger of een barbaarse bende waartegen we ons met hand en tand zouden moeten verdedigen, maar door die van één enkeling. En dan niet een Hercules of een Samson,³ maar een nietig mannetje; vaak zelfs het meest laffe en verwijfde exemplaar van de natie, niet gewend aan het kruut van het slagveld en slechts nauwelijks aan het zand van het steekspel; niet in staat om mannen krachtig te commanderen en vaak zelf een machteloze slaaf van de minste vrouw! Kunnen we dat nog lafheid noemen? Kunnen we zeggen dat zij die dienen, laf en uitgeput zijn? Als twee, drie of vier mannen zich niet tegen één persoon kunnen verdedigen, is dat vreemd, maar verklaarbaar; dan zouden we terecht kunnen zeggen dat het hen aan moed ontbreekt. Maar als honderd of duizend mensen zich naar één persoon schikken, moeten we dan niet zeggen dat zij het simpelweg niet *willen*, in plaats van dat ze het niet *durven*?

Is het dan niet eerder minachting dan lafheid? Wanneer het niet om honderd of duizend mensen gaat, maar om honderd landen, duizend steden en een miljoen mensen die niet in opstand komen tegen die ene man — van wie zelfs de best behandelde onderdaan nog steeds niet meer dan een slaaf is — hoe moeten we dat dan noemen? Is dat nog lafheid? Alle slechte eigenschappen kennen hun grenzen; grenzen die ze niet kunnen overschrijden. Twee mensen kunnen nog bang zijn voor één persoon, misschien zelfs tien. Maar duizend? Een miljoen? Duizend complete steden? Als zij zich niet tegen één man weren, is dat geen lafheid meer. Zo ver reikt lafheid niet; net zomin als dapperheid zo ver gaat dat één persoon een fort bestormt, een leger aanvalt of een koninkrijk verovert. Wat voor monsterlijke eigenschap is dat, die zelfs de naam 'lafheid' niet meer verdient, die zo slecht is dat er geen woorden voor zijn, die de natuur loochent en die onze taal weigert te benoemen?

Stel dat we vijftigduizend gewapende mannen tegenover elkaar zetten; dat we ze in slagorde opstellen en op elkaar laten afstormen — de ene groep strijdend voor hun vrijheid, de andere om die vrijheid te ontnemen — wie zou er dan winnen? Wie zou er dapperder vechten: zij die als beloning voor hun inspanningen op het behoud van hun vrijheid hopen, of zij die voor de klappen die zij uitdelen en ontvangen niets anders dan onderwerping aan een ander verwachten? De eersten hebben het geluk van het verleden voor ogen, alsmede de verwachting van eenzelfde welzijn in de toekomst. Tijdens de slag denken zij niet zozeer aan wat zij op dat moment ondergaan, als wel aan wat zij, hun kinderen en hun nakomelingen voor altijd zullen moeten verduren. De anderen hebben niets dat hen moed inspreekt, behalve een vleugje hebzucht dat bij het eerste gevaar direct vervliegt en dat nooit zo vurig is dat het niet bij de eerste druppel bloed uit hun wonden verdampt. Denk aan de beroemde veldslagen van Miltiades, Leonidas en Themistocles,⁴ die tweeduizend jaar geleden plaatsvonden en nog